

Ranskan yhtenäisyyden dekonstruktio: Tiede, politiikka ja moniarvoinen todellisuus

MARTTA HEIKKILÄ

Sorbonnen yliopistossa Pariisissa järjestettiin 7.–8. tammikuuta 2022 kollokvio *Après la déconstruction: reconstruire les sciences et la culture* eli ”De-konstruktion jälkeen: tiedettä ja kulttuuria jälle-enrakentamassa”. Kollokvion päämäärä oli tarkastella kriittisesti koulu- ja yliopistomaailman kehitystä viime aikoina Ranskassa. Tapahtuman järjestäjien mukaan nykyinen ”dekolonialistinen ajattelu”, siihen kuuluva vallankäytön ja syrjinnän muotojen paljastaminen sekä vähemmistöjä koskevaan kielenkäyttöön vaadittu korrektiusero uhkasivat tuottaa vahinkoa. Niiden tuloksina syntyisi uusi moraalinen järjestys, joka tuhoaisi ranskalaisen yhteiskunnan ”valistuneen moniarvoisuuden” periaatteet: avoimuuden hengen ja maallisuuden. Tammikuun tapahtuman puhujat viittasivat esitelmissään dekonstruktiofilosofian jälkiin ja laajemmin vuoden 1968 perintöön ranskalaisessa ajattelussa.¹ Kollokvion julki lausuttu tavoite oli puhdistaa tämän perinnön jäljet yhteiskunnasta, ja tilaisuuden paikaksi oli valittu symbolisesti yliopisto, josta opiskelijamallakat aikoinaan lähtivät liikkeelle.

Myös Ranskan opetusministeri Jean-Michel Blanquer osallistui tilaisuuteen. Avauspuheen-vuorossaan hän kyseenalaisti dekonstruktiofilosofian tavoitteet ja saavutukset vetoamalla tul-kintaansa, jonka mukaan dekonstruktio on syy-pää nykypäivän sosiaalista oikeudenmukaisuutta vaativiin liikkeisiin, esimerkiksi ”woke-ideologi-aan” ja ”cancel-kulttuuriin”. Nämä hän tuomitsi yhdysvaltalaiseksi tuontitavaraksi ja uhaksi ranskalaisille tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden pe-

riaatteille, sillä mainitunlaiset liikkeet nostavat esiin eri ihmisryhmien kokemaa sortoa, joka joh-taa vaatimuksiin vähemmistöjen erioikeuksista.

Liberaalia La République En Marche! -puolu-etta edustava Blanquer ei kuitenkaan ollut toruis-saan yksin. Kaksipäiväisessä kollokviossa moititiin muun muassa kansainvälistä ääri-vasemmis-toa, yliopistot vallannutta aktivismia, ideologisia huijareita, marxilaisia, relativisteja ja ekofeminis-tejä. Kaikkien näiden taustalla väijyi puhujien mielestä uuden totalitarismin uhka. Välitöntä uh-kaa tuotti heidän mukaansa tiedostavuus, joka oli jo valloittanut humanismin ja jonka saattoi pian odottaa valtaavan kovat tieteet. Asiaan kytkeytyi-vät myös dekonstruktion oletettu vaarallisuus ja pyrkimys vaaran torjumiseen.

Sadan manifesti, vasemmisto ja islam

Jo aiemminkin Blanquer oli esittänyt vastaa-via huolenaiheita. Lokakuussa 2020 hän kritisoi Ranskan yliopistoihin levinnyttä, ”muualta tul-lutta” eli yhdysvaltalaista alkuperää olevaa ideo-logiaa, joka uhkasi Ranskan tasavaltalaista, yh-täläisiin oikeuksiin perustuvaa yhteiskuntaa. Blanquer’n väitteisiin antoi sivustatukea eri alojen intellektuellien 1.–2.11.2020 julkaisema avoin kirje *Le Monde* -sanomalehdessä. ”Sadan manifestiksi” nimetyssä kirjeessä kerrottiin ang-losaksisten ajattelutapojen uhkaavan ranskalai-sia yliopistoja. Tällaisia ideologioita olivat moni-kulttuurisuus ja vähemmistöjen oikeuksien ko-

rostaminen eli niin sanottu identiteettipoliitiikka. Kirjeessä eri alojen yliopisto-opettajat ja tutkijat tuomitsivat sen, mitä he pitivät monien kollegojensa ylivarovaisuutena suhteessa islamisiin ja ”alkuperäiskansoihin, rotuun perustuviin ja dekolonialistisiin ideologioihin”.

”Sadan manifestin” allekirjoittajat eivät kuitenkaan tukeneet vain Blanquer’n ajatuksia identiteettipoliitiikan riskeistä vaan myös sitä, mitä Blanquer on kutsunut nimellä ”islamilais-vasemmistolaisuus” (*islamo-gauchisme*). Vuoden 2021 alkupuolella termin sisällöstä käytiin laajaa keskustelua Ranskassa. Sen merkityksistä oli kiistelty jo edellisvuonna, kun korkeakoulutus-, tutkimus- ja innovaatioministeri Frédérique Vidal oli ilmoittanut pyytävänsä selvitystä ”islamilais-vasemmistolaisuuden” vaikutuksista yliopistoissa. Ilmaisun tarkkaa alkuperää on vaikea jäljittää, mutta islamia tutkineen belgialaisen politiikan tutkijan Corine Torrekensin mukaan se juontaa juurensa Englannin ääri-vasemmistolaisen *Socialist Workers Party* -puolueen (SWP) johtajan Chris Harmanin teokseen *The Prophet and the Proletariat* (1994). Siinä Harman kiteytti islamin ja vasemmiston kytkemisen ideologisen perustan käyttämättä kuitenkaan itse islamilais-vasemmistolaisuuden käsitettä. SWP:n islamilais-vasemmistolaisuuden termin kannattajat pitivät Harmanin kirjaa usein selvänä todisteena puolueen radikaalin vasemmistolaisen siiven ”suvaitsevaisuudesta” islamisteja kohtaan. Kahden käsitteen, islamin ja vasemmiston, yhdistäminen uudistermiksi teki islamin harjoittajista uuden proletariaatin, ja samalla termi yhdisti minkä tahansa islamiin liittyvän rakenteen islamisiin, Corine Torrekens analysoi.² Ranskan tieteellisen tutkimuksen keskus CNRS kuitenkin muistutti, että termin käytölle ei ole olemassa tieteellistä perustaa.³

”Islamilais-vasemmiston” sisällön hämäryys ei kenties ole sattumaa. Sanaa on mahdollista käyttää niin, että muodostuu yleinen syntipukki, jossa uskonto ja politiikka yhdistyvät erottamattomaksi vyyhdeksi. Termissä sekoittuvat toisiinsa myös uskonnollis-poliittinen militantti islamismi ja islam neutraalimmassa, uskontoon ja kulttuuriin viittaavassa mielessä.

Yliopistotutkijoiden islamilais-vasemmisto-

laisuuden kitkemistä kuuluttanutta ministeri Frédérique Vidalia syytettiin noitavainosta. *Le Monde* julkaisi helmikuussa 2021 yli 600 tutkijan kannanoton, jossa vaadittiin Vidalin eroa.⁴ Aiemmin samassa kuussa Vidal oli Ranskan kansalliskokouksessa vahvistanut aikeen, jonka hän oli ilmoittanut kaksi päivää aiemmin *CNews*-uutiskanavalla: yliopistoissa käynnistettäisiin islamilais-vasemmistolaisuuden ja postkolonialismin ”tutkimus”. Sen tarkoitus oli Vidalin mukaan suojella ”joitakin tutkijoita”, jotka olivat väittäneet, että heitä oli estetty tekemästä työtään. Samalla pyrkimys oli erottaa toisistaan se, mikä liittyisi akateemiseen tutkimukseen, mikä aktivismiin ja mielipiteisiin. Vidalin suunnitelmaa vastustavat tutkijat kirjoittivat: ”Vaikka aikomuksesta puuttuinkin johdonmukaisuus, sen tarkoitukset ovat tuhoisat: kyse on ammatin halventamisesta ja lisäksi kokonaisesta yhteisöstä, johon akateemisesti koulutettu Frédérique Vidal kuitenkin kuuluu ja jota hänen on ministerin asemassa suojeltava. Hyökkäys ei myöskään rajoitu islamilais-vasemmistolaisuuden halventamiseen, vaan se herättää henkisen syrjinnän uhan. Samoin kuin Orbánin Unkarissa, Bolsonaron Brasiliassa tai Dudan Puolassa postkolonialistiset ja dekolonialistiset opinnot, rotusyrjintää koskevat opinnäytteet, sukupuolentutkimus ja intersektionaalisuus ovat hyökkäyksen kohteita.”⁵

Keskustelu johti siihen, että vuoden 2022 tammi-kuussa Blanquer tulkitsi tämän liikehdinnän olevan seurausta jälkistrukturalistisen filosofian, ja juuri dekonstruktion, vaikutuksesta Atlantin takana. Sieltä se uhkasi nyt tehdä paluun Ranskaan.

Yliopistotutkijan puhevalta ja kolonialismin perintö

”Sadan manifestilla”, Blanquer’n puheella ja Vidalin lupauksilla on oma taustansa. Lokakuussa 2020 Ranskaa järkytti raaka murha, jonka uhrina oli opettaja Samuel Paty. Murha tapahtui Conflans-Sainte-Honorinissa Pariisin alueella, missä Paty opetti historiaa ja maantietoa. Syynä oppilaan tekoon oli se, että Paty esitteli sananvapautta käsittelevällä oppitunnilla *Charlie Hebdo* -lehdes- sä julkaistuja profeetta Muhammedin pilakuvia,

joista seurasi usean toimittajan ja piirtäjän hengen vaatinut terrori-isku lehden toimituksessa tammikuussa 2015. Patyn murha johti laajoihin mielenosoituksiin – osin siksi, että uhri oli opettaja ja Ranskassa kouluja pidetään instituutioina, jotka kasvattavat maallisuuteen ja sananvapautta. Nämä ovat yhteiskunnan peruseriaatteita, joiden tulisi siksi nauttia erityistä suojaa uskonnolliselta ääriajattelulta. Samankaltaisiin pyrkimyksiin viittaa myös esimerkiksi se, että vuonna 2011 Ranskassa kiellettiin sakon uhalla burkha-kaapujen ja niqab-huntujen käyttö julkisella paikalla, myös kouluissa, jolloin kiellon kohteeksi päätyivät siis musliminaiset. Kiperää asiassa on se, että Ranskan äärioikeisto on vedonnut tähän tasavaltalaiseen perintöön lietsossaan pelkoa juuri islaminuskaisia kohtaan.

Muutama päivä Samuel Patyn murhan jälkeen seurasi Ranskan yliopistojen rehtorien neuvoston CPU:n reaktio: se ”jakoi tunteen”, jonka saivat aikaan Jean-Michel Blanquer’n kommentit Europe 1 -radiokanavalla ja Ranskan senaatissa lokakuussa 2020. Opetusministeri oli todennut, että islamilais-vasemmistolaisuus tuhoaa yliopistoa, varsinkin, koska Ranskan ylioppilaskuntien liiton UNEF:in kaltainen organisaatio antaa periksi liialliselle poliittiselle korrektiudelle. Blanquer tuomitsi ”ideologian, joka johtaa kaikkein pahimpaan” ja totesi, että opettajan murhaaja oli ”altistunut sellaisille ihmisille, jotka kannattavat tätä älyllistä radikalismia”. Sillä hän tarkoitti ”ajatuksia, jotka tulevat usein muualta”, sillä he ovat vastuussa tilanteesta: ”Yhteisön vika on johtajassa.” Senaatissa Blanquer vahvisti, että korkeakoulutuksen aloilla on ”erittäin voimakkaita islamilais-vasemmistolaisia virtauksia, jotka vahingoittavat ihmisten mieliä. Ja se johtaa ongelmiin, jotka ovat parhaillaan näkyvissä.”⁶

Pelko islamilais-vasemmistolaisuuden vaikutuksista ei ole yksin Blanquer’n, vaan monet tutkijat ja opettajat ovat olleet samaa mieltä hänen huomautuksensa kanssa. Ranskan tilanne oli todettu vakavaksi sen jälkeen, kun maassa oli tapahtunut useita terrori-iskuiksi tulkittuja tekoja, esimerkiksi lokakuun lopussa 2020 Nizzassa tapahtunut kolme uhria vaatinut puukkohyökkäys. Blanquer’n mukaan samanlaiselta tilanteelta ei-

vät välttämättä säästyisi yliopistotkaan. Ranskan yliopistoista 2 000 opettajaa ja tutkijaa vastasivat näihin ennusteisiin ja allekirjoittivat vetoomuksen Blanquer’ta vastaan. Vetoomuksessa viitataan Blanquer’n väitteisiin siitä, että ”dekolonialistiset” ideologiat ruokkivat vihaa ”valkoisia” ja Ranskaa kohtaan ja että suvaitsevaisuutta ja oikeaa terminologiaa vaativat ajatusmallit on omaksumtu juuri yhdysvaltalaisista yliopistoista. Niiden vaalimista on pidetty länsimaiden vastaisuutena ja monikulttuurisena ”saarnaamisena”, kuten Blanquer on väittänyt.⁷

Dekonstruktio ja poliittiset sanat

Kaikkiaan Blanquer’n tammikuussa 2022 esittämät ajatukset ovat kytköksissä Ranskan loppuvuoden 2020 vähemmistö- ja islamismikiistoihin, joihin osallistui myös ministeri Frédérique Vidal. Näissä kiistoissa samoin kuin ”Dekonstruktio jälkeen” -kollokviossa osapuolina olivat pelkoa herättäneet yhteiskunnalliset tapahtumat, niistä käytetyt käsitteet ja poliittinen tarve erottaa vastakkaiset impulssit, hyvä ja paha, nimetä ne ja toimia pahan poistamiseksi. Yhdeksi syillisistä päätyi nyt dekonstruktiofilosofia, joka tunnetaan siitä, että sen lähtökohtana on kieli ja pyrkimys kyseenalaistaa kielen tuottamia vastakohta-asetelmiä. Dekonstruktiofilosofian ajatus nimittäin on, että todellisuus ei ole jäsennettävissä näin yksinkertaisesti; ei ole vain hyvää ja pahaa, oikeaa ja väärää, mustaa ja valkoista, vaan maailma on monin verroin mutkikkaampi ja muodostuu päällekkäisistä, limittäisistä ja osittaisista totuuksista.

Mikä dekonstruktiossa sitten on ärsyttänyt ranskalaisia poliitikkoja ja osaa tutkijoistakin, ja miksi tästä filosofisesta suunnasta haetaan syillisistä 2020-luvun poliittisiin selvittelyihin?

Ensimmäisenä mieleen tuleva syy on populistinen. Populismiin kuuluu yleensä helppojen ratkaisujen tarjoaminen monimutkaisiin ongelmiin. Blanquer’n kollokviossa esittämät näkemykset – samoin kuin Vidalin sanat jo aiemmin – reagoivat asioihin, jotka ovat tuottaneet turvatomuutta myös niin sanotuissa tavallisissa ranskalaisissa. Taustalla on radikaalin islamin uhka ja esimerkiksi jo mainittu opettajan murha, jonka

tekijä oli tsetseenitaustainen oppilas. Puheen-
vuorossaan Blanquer kytki yhteen ”suvaitsevai-
suuden” islamia kohtaan ja Ranskan yliopisto-
väen liberaalit asenteet ja tieteen vapauden ihan-
teet – ”yliopistoväellä” hän ja monet muutkin
viittasivat kaiketi lähinnä humanisteihin ja yh-
teiskuntatieteilijöihin. Heidän näkökulmastaan
asioiden liian suoraviivainen yhdistely oli luon-
nollisesti epä-älyllistä.

Keskustelu laajeni. Tuomittavaksi joutui poliiti-
tisesti liian korrekettina pidetty kielenkäyttö sen
sijaan, että ”sanotaan asiat niin kuin ne ovat”. Kiista
islamilaisten vasemmistolaisuudesta ja sen tuhoisuudesta
johti laajempaan väittelyyn yliopistojen ja
ylipäättään tieteellisen tiedon autonomiasta. Siitä
osapuolet eivät niinkään ole radikaalisti eri miel-
tä, mutta ideologiat sen takana, *miten* asioita tut-
kitaan ja miten tuloksia ”saa” ilmaista, vaihtelevat.

Dekonstruktion tuominen yllättäen kiiste-
lyn katalysaattoriksi antaa spekuloitavaa. Vaikka
Ranskassa dekonstruktioajattelun näkyvimmistä
ajoista on 25–40 vuotta, näyttää, että sen edusta-
jat ja muistot vuosikymmenten takaisista keskus-
teluista ovat jopa edelleen jonkinlaisia symbole-
ja nykyisille ”intellektuelleille”. Dekonstruktion
näkyvyys ja merkitys olivat kulttuurin kannal-
ta huomattavat aikana, jolloin keskustelu post-
modernista sai julkisuutta sekä filosofisissa kes-
kusteluissa että varsinkin arkkitehtuurissa, kir-
jallisuudessa – siitä huolimatta, että yliopistoissa
dekonstruktio jäikin filosofian piirissä paljolti
marginaaliin. Monelle suuremman yleisön edus-
tajalle dekonstruktioajattelu on luultavasti jäänyt
hämäräksi ja jopa käsittämättömäksi, ja sen sisäl-
tö on todennäköisesti yhä edelleen sumentunut,
kun aikaa on kulunut.

Tarttuessaan dekonstruktioon ja tehdessään
siitä syyllisen käsitteiden käytön ongelmiin use-
at ehkä muistavat myös niin sanottujen kovien
tieteiden suunnalta jo aikoinaan esitetyn krii-
tiikin postmodernia ajattelua kohtaan. ”Soka-
lin tapauksessa” vuonna 1996 New Yorkin yli-
opiston fysiikan professori Alan Sokal halusi
osoittaa käytännössä, miten jälkimoderni tieto
on vain kielellinen ja sosiaalisesti rakentunut
sopimuksenvarainen järjestelmä. Hänen mu-
kaansa tämä ajatusmalli oli johtanut filosofien

ja yhteiskuntatieteilijöiden älyllisen vaatimus-
tason laskuun. Todistaakseen asiansa Sokal tar-
josi kulttuurintutkimuksen alan *Social Text* -leh-
teen artikkelia, jonka luonnontieteellinen sisältö
oli pätemätön, mutta jonka väitteet ja kielen-
käyttö mukailivat käytäntöjä, jotka hänen mie-
lestään määrittivät postmodernia ilmaisu- ja
argumentointitapaa. Näitä olivat metaforat,
asiayhteydestään irralliset lainaukset ja tieteel-
lisesti virheelliset väittämät. Sokalin yllätykseksi
hänen parodiaksi tarkoittamansa artikkeli jul-
kaistiin lehdessä, ja hieman myöhemmin hän
paljasti petoksensa toisessa julkaisussa. Yhä ny-
kyäänkin muistettu tapaus sai aikoinaan valtaisaan
julkisuutta, ja monet pitivät sitä merkittävänä
kriittikinä postmodernia tieteen- ja kulttuurin-
tutkimusta kohtaan.

Yhtenäiskulttuuri, identiteetti- politiikka ja uhkaava värisokeus – dekonstruktion mitat

Dekonstruktion merkitykset on monesti kyseen-
alaistettu. Suunnan merkittävimpänä kehittäjänä
ja edustajana pidetään useimmiten Jacques Der-
ridaa (1930–2004), jonka ohella parhaiten tunne-
taan Jean-François Lyotard, Philippe Lacoue-La-
barthe ja Jean-Luc Nancy. Dekonstruktio ei ole
kuitenkaan yhtenäinen filosofinen metodi vaan
pikemminkin tapa lähestyä asioita, tutkia, mitä
niistä tavallisesti oletetaan tai mitä jonkin ym-
märretään merkitsevän. Tämän jälkeen aletaan
tarkastella näitä oletuksia ja niiden perustaa kriit-
tisesti jotta nähdään, mikä on jäänyt ajattelema-
ta. Dekonstruktioajatit kysyvät esimerkiksi, miten
käsitteet todellisuudesta jäsentyvät kielen ja dis-
kursiivisten mallien mukaan: onko asioilla todella
”olemuksia” kuten on ajateltu, ovatko merkitykset
pysyviä, vai syntyvätkö kaikki merkitykset lopul-
ta vain sikäli kuin ne viittaavat muihin merkityk-
siin? Lähtökohta on se, että asioilla ei ehkä ole
autonomista identiteettiä. Tässä mielessä monil-
le dekonstruktionisteille huomattava filosofi on
ollut Martin Heidegger – mutta tärkeää on peri-
aatteessa koko filosofian historia, jota voidaan tul-
kita uudelleen ja josta käsin on mahdollista tar-
kastella todellisuudelle annettuja merkityksiä.

Ero luonnontieteiden eksaktiin totuuden ihanteeseen tai arkijärjen käsityksiin on siten selvä. Dekonstruktiofilosofien mukaan esimerkiksi mikään kirja ei ole yksiselitteisesti yhden tekijän kirjoittama ja yksiselitteisen viestin välittävä teksti, vaan pikemminkin se on joukko konflikteja tiettyssä kulttuurissa tai maailmankuvassa. Tekstin dekonstruoinnin eli ”purkamisen” uskotaan paljastavan useita erilaisia yhtäaikaista näkökulmia, jotka saattavat olla myös ristiriidassa keskenään. Näin dekonstruoiva tulkinta tuottaa useita mahdollisia näkökulmia, jotka useimmiten ovat peittyneet näkyvistä tai jääneet huomiotta perinteisemmissä tulkinnoissa. Dekonstruktio luo vastineen strukturalistiselle uskriteiikille (*New Criticism*), kirjallisuudentutkimuksen suuntaukselle, joka vallitsi Iso-Britannian ja Yhdysvaltojen yliopistoissa toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen. Uskritiikin edustajat tulkitsivat tekstejä teoksina, joita voidaan ymmärtää sellaisinaan, niistä itsestään käsin, ei historiallisina teoksina tai heijastumina tekijän käsityksistä.

Dekonstruktio jatkaa uskriteiikin lähiluvun perinnettä, muuta siirtää huomion tapaan, jolla metaforat, sanankäänteet ja kirjailijan ominaispiirteet voivat kääntyä ympäri ja tehdä tyhjiksi hänen aikeensa – niin kaunokirjallisuudessa ja filosofissa kuin jopa muissa tieteenlajeissa. Eriytisesti metaforat ovat huomion kohteina, sillä ne tuovat teksteihin ennakoimattomia merkityksiä. Alan Sokalkin tarttui juuri siihen piirteeseen, että dekonstruktion periaatteet asettavat kyseenalaiseksi perinteiset näkemykset totuudesta. Esimerkiksi Derrida on halunnut väittää, että tiedon kategoriat eivät välttämättä takaa suoraa, läpinäkyvää pääsyä asioiden luonteeseen. Tulokseksi on lopulta monia provosoinut ajatus, että filosofialla ei enää ole etuoikeutta määrittellä, mitä on totuus, ja näin filosofiasta tulee lopulta vain omanlaistaan kirjoitusta, kirjallisuuden alalaji. Tämä ajatus on relativistinen, mutta dekonstruktion relativismi on ymmärretty laajemmissa yhteyksissä virheellisesti käsitykseksi siitä, että millään ei ole enää mitään merkitystä. Tätä dekonstruktionistit tuskin ovat koskaan väittäneet – he ovat lähinnä tuoneet esiin sen, että merkitykset vain ovat eri tavoin ehdollistuneita.

Epäsuorasti tapahtumat kertonevat siitä, että dekonstruktion ja koko jälkistrukturalismin merkitys onkin huomattavampi kuin mitä voisi olettaa. Ranskan sana *déconstruction* eli ”purkaminen” on ymmärrettävä ja arkikielessäkin esiintyvä käsite ja yhdistyy verbeihin *déconstruire*, ”purkaa”, ja *détruire*, ”tuhota”. Ne puhuttelevat Ranskan poliittisessa kielenkäytössä selvemmin ja nopeammin kuin Suomessa, jossa ”dekonstruktio” on aina jo sellaisenaan sivistyssana.

Viitattaessa dekonstruktion ”totuutta rappeuttavaan” merkitykseen Blanquer käyttää hyväkseen *myyttiä*: ajatusta siitä, että kaikki käy tai millään ei ole enää väliä, kun puhutaan Blanquer’n kannalta poliittisesti ”oikeista” arvosta ja merkityksistä. Kun Blanquer mainitsee irrationaaliselta vaikuttavan – joskin pinnalta katsoen uskonnollisiin arvoihin kytkeytyvän – opettajan murhan, hän yhdistää kansalaisten pelon ”kaiken sallimiseen” ja dekonstruktion epämääräiseen maineeseen yleisön keskuudessa. Ajatuksen dekonstruktion merkityksestä yhdistyy epäilemättä myös aiempien vuosikymmenten intellektuellien vasemmistolaisuus, mitä se kunkin tapauksessa onkaan tarkoittanut. Nyt vuorostaan yhtäältä ”islamistit” ja toisaalta ”suvaitseva ja varovainen” yliopistoväki rapauttavat Blanquer’n mukaan sitä, mitä hän kutsuu yhteiskunnan arvo-perustaksi.

Tammikuun 2022 kollokvion ilmentämien asetelmien takana on keskustelu yliopistotutkimuksen, islamin ja vasemmistolaisuuden asemasta, johon ”Sadan manifestin” avaama tilanne laajeni keväällä 2021. Mahdollisesti Blanquer uskoo tämänkaltaisen ennakkoluuloja vahvistavan puheen vakuuttavan kriisitilanteessa, jossa yleisö toipuu murhan ja muiden terroritekojen aiheuttamista järkytyksistä. Ehkä ne hänen nähdäkseen edellyttävät suoraviivaisia oikean ja väärän kategorioita puntaroinnin sijaan.

Voidaan spekuloida, kuinka paljon Ranskaa vaivaavat yhä sekä siirtomaamenneisyys että aika natsi-Saksan miehittämänä. Miehityksen aikaan vainottiin juutalaisia ja muita vähemmistöjä. Perustuslain takaaman maallisuuden eli *laïcité*-periaatteen mukaisesti ”rotua” ja uskontoa kohtaan vallitsee Ranskassa eräänlainen värisokeus, sillä

koulukasvatuksen on tarkoitus tuottaa yhdenveroisia ja -mukaisia kansalaisia. Kriitikot kuitenkin väittävät, että tämä periaate vain lakaisee eri ihmisryhmiä koskevat konfliktit maton alle ja mahdollistaa systemaattisen rasismien jatkumisen. Kriitikkojen mukaan tasa-arvoa vaaliva periaate tuottaakin epäluuloa ”ranskalaisuudesta” poikkeavaa identiteettiä osoittavia kohtaan. Tällaisia näkemyksiä pidetään usein edellä mainittuna amerikkalaisena identiteettipoliittisena tuontideologiana, joka ei sovi Ranskan tasavaltalaiseen perintöön.⁸

Dekonstruktion kosketuskohdat Blanquer’n kollokviopuheenvuoroon ja aiempiin islamilais-vasemmistoa ja yliopistotutkimusta koskevaan keskusteluun vaikuttavat satunnaisilta ja populistisista perusteista valituilta. Silti myös dekonstruktioajattelulla on oma politiikkansa ja poliittisuutensa ja niiden ansiosta merkittävä yhteiskunnallinen tehtävä. Siitä on osoitukseksi Jean-Luc Nancy ja Philippe Lacoue-Labarthe’n vuonna 1980 Pariisiin perustama Centre de Recherches Philosophiques sur le Politique -instituutti (Poliittisuuden filosofinen tutkimuskeskus), joka oli toiminnassa vuoteen 1984 asti. Instituutin tavoitteena oli tutkia filosofian ja poliittisen ajattelun yhteyksiä, ja mukana oli Jacques Rancièren, Alain Badioun ja Etienne Balibarin kaltaisia vasemmistolaisina tunnettuja filosofeja. Instituutissa Nancy ja Lacoue-Labarthe toivat yhteen sekä lähtökohdiltaan heideggeriläisen ja hermeneuttisen filosofian että ranskalaisen vasemmistolaisen ajattelun, joka nojasi muun muassa Marxiin ja Louis Althusseriin. Samalla dekonstruktioilla on yhteys siihen feministisen ja jälkikolonialistisen ajattelun perinteeseen, joka kehittyi lähinnä Yhdysvalloissa Gayatri Spivakin tapaisten teoreetikoiden vaikutuksesta. Tästä näkökulmasta Blanquer tavallaan osuu oikeaan syyttäessään yliopistoväkeä poliittisen korrektiuden vaatimuksista puhuttaessa rodusta ja identiteetistä, sillä nämä dekonstruktion saamat muodot ovat todellakin tuontitavaraa.

Jos ranskalaisessa koulutuksessa ja muualla yhteiskunnassa korostetaan ”kansalaisten tasa-veroisuutta”, on ajateltavissa, että Blanquer’n ja Vidalin kaltaisten poliitikkojen silmissä eroja ja

valintoja painottava identiteettipoliittikka murentaa yhdenmukaisuuden ja siten myös ”tasavaltalaisen universalismin” ihannetta. Uhkakuvan alkulähteeksi on siis löydetty dekonstruktio. Totta onkin, että se edustaa antiuniversalismia ja kiistää sen, että asioilla olisi pysyviä, ajasta ja paikasta riippumattomia olemuksia. Populistisissa ajatusmalleissa tämän esitetään johtavan loputtomaan yksilöllisyyden kirjoon, josta kenties yhä haikaillun yhtenäiskulttuurin rippeetkin ovat jo joutuneet yli laidan. Suomessa hieman vastaava ilmiö tavattiin vuonna 2011, jolloin Perussuomalaiset esittivät kulttuuripoliittisen ohjelman.⁹ Ohjelmassa valtaosa nykytaiteesta leimattiin ”postmoderniksi tekotaiteeksi”, jota ei tulisi tukea valtion varoin, vaan tuet tulisi ohjata kansallisia arvoja ja kotimaista aiheamaailmaa ilmentävälle taiteelle. Myöhemmin Perussuomalaiset myönsivät itsekkin, että ilmaisuuden tarkka sisältö oli heille hämärän peitossa ja he käyttivät postmodernisanaa lähinnä provokaatioon.

Ranskan tapahtumista voidaan sanoa ainakin, että usein epäpoliittiseksi leimattu dekonstruktio sisältää todellisuudessa avaimet monimuotoiseen poliittisuuteen, jossa korostuvat asioista käytetyn kielen merkitykset. Totuudet tuotetaan aina sanoissa, eikä täysin neutraalia kieltä ole ehkä lopulta edes olemassa. Jos jotakin, tämän seikan dekonstruktion perintö tuo ilmi. Dekonstruktion pyrkimys purkaa merkityksiä ja niiden edellyttämiä ennako-oletuksia koetaan siis uhaksi esimerkiksi juuri vallitsevalle sekularismin periaatteelle.

Dekonstruktion tavoite on siis ollut tehdä totuttuihin puhetapoihin kytkettyjä ennako-oletuksia ja valta-asemia näkyviksi. Tämä harvoin sopii sellaisiin poliittisiin tarkoituksiin, joilla halutaan pönkittää entisajalta periytyvää yhteiskunnallisen yhtenäisyyden sanomaa, joka tulisi puolestaan omaksua itsestäänselvyytenä ja kyselemättä. Keskustelut osoittavat, että dekonstruktion kaltaista rakennelmaa siis tarvitaan yhä. Varsinkin tutkijoiden nimittäminen islamilais-vasemmistolaisiksi on yhteydessä konkreettisiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Yhtäältä erilaiset näkemykset kilpailevat yliopistomaailmassa, mutta toisaalta siellä harjoitettava tiede ja tutki-

mus joutuvat kohtaamaan todellisen elämän yhteiskunnallisesti merkittäviä ilmiöitä, vallankäyttöä, rasismia uusia muotoja, Ranskan kolonialistista historiaa, eriarvoisuutta ja uskontokuntien välisiä suhteita. Niiden suhteen on kunkin valittava puolensa. ■

MARTTA HEIKKILÄ on estetiikan dosentti Helsingin yliopistossa ja toimii tutkijana ja tuntiopettajana filosofian, historian ja taiteiden tutkimuksen osastolla.

VIITTEET JA KIRJALLISUUS

- 1 “Après la déconstruction: reconstruire les sciences et la culture”-kollokvion järjestivät Collège de philosophie ja Comité Laïcité République. Collège de philosophie (2021) ”Colloque ‘Après la déconstruction: reconstruire les sciences et la culture’ 7 et 8 janvier 2022”. Tapahtuman esittely ja ohjelma. <https://collegedephilosophie.blogspot.com/2021/12/colloque-apres-la-deconstruction.html> Viitattu 29.3.2022.
- 2 Corinne Torrekens (2021) ”Islamogauchisme, histoire d’un glissement sémantique”. <https://aoc.media/analyse/2021/02/21/islamogauchisme-histoire-dun-glissement-semantique/> Viitattu 29.3.2022.
- 3 CNRS (2021) ”L’islamogauchisme n’est pas une réalité scientifique”. CNRS:n lehdistötiedote. <http://www.cnrs.fr/fr/l-islamogauchisme-nest-pas-une-realite-scientifique> Viitattu 30.3.2022.
- 4 Le Monde (2021) ”‘Islamogauchisme’: ‘Nous, universitaires et chercheurs, demandons avec force la démission de Frédérique Vidal’”. https://www.lemonde.fr/idees/article/2021/02/20/islamogauchisme-nous-universitaires-et-chercheurs-demandons-avec-force-la-demission-de-frederique-vidal_6070663_3232.html Viitattu 30.3.2022.
- 5 Mt.
- 6 Le Monde (2020) ”Une centaine d’universitaires alertent: ‘Sur l’islamisme, ce qui nous menace, c’est la persistance du déni’”. https://www.lemonde.fr/idees/article/2020/10/31/une-centaine-d-universitaires-alertent-sur-l-islamisme-ce-qui-nous-menace-c-est-la-persistance-du-deni_6057989_3232.html Viitattu 4.4.2022.
- 7 Savoir Emancipateur (2021) ”Pour un savoir critique et émancipateur dans la recherche et l’enseignement supérieur”. <https://savoiremancipateur.wordpress.com/> Viitattu 5.4.2022.
- 8 YLE:n verkkouutiset (2020) ”Opettajan murha on nostanut esiin jännitteitä myös ranskalaisen yhteiskunnan sisällä”. <https://yle.fi/uutiset/3-11619363> Viitattu 1.4.2022.
- 9 Ks. esim. YLE:n verkkosivut (2011) ”Perussuomalaisten kulttuuriohjelma haastaa suuret puolueet”. <https://yle.fi/uutiset/3-5095758> Viitattu 4.4.2022.